

Koksijde Karel Vanneckestraat: verkaveling

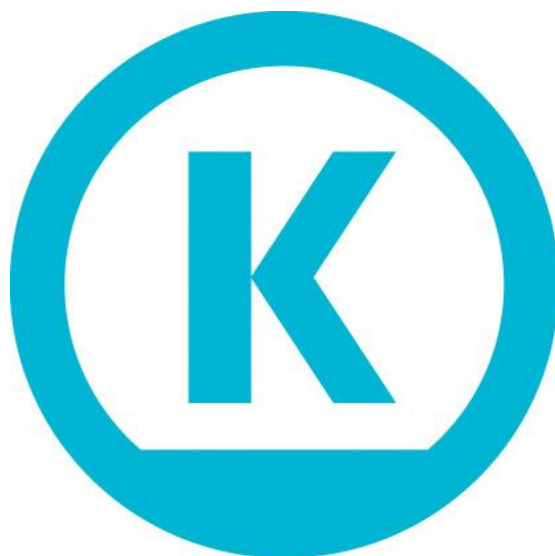
Gemeente Koksijde, Prov. West-Vlaanderen

ARCHEOLOGIE NOTA – **PROGRAMMA VAN
MAATREGELEN**

Projectcode: 2019A304

Datum: maart 2019

Auteurs: Kaat Vandoorne, Alexander Lehouck

Archeologienota

KOKSIJDE, KAREL VANNECKESTRAAT: VERKAVELING (gemeente Koksijde, prov. West-Vlaanderen)

Inhoudstafel

Deel 2: Programma van maatregelen	3
2.1 Administratieve gegevens	3
2.2 Synthese	3
2.1.1 Archeologische verwachting	3
2.1.2 Afweging voor verder onderzoek	4
2.1.3 Beantwoording van de onderzoeksvragen	4
2.3 Gemotiveerd advies	5
2.1. Programma van maatregelen met ingreep in de bodem	8
2.1.1. Vraagstelling en onderzoeksdoelen	8
2.1.2. Onderzoeksmethode en -strategie	8
2.1.3. Onderzoekstechnieken	9
2.1.4. Afwijkingen van de Code van Goede Praktijk	10
2.1.5. Timing veldwerk	10

Deel 2: Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode:	2019A304	
Wettelijk Depot:	n.v.t.	
Erkend archeoloog	Naam:	Alexander Lehouck
	Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2015/00040
Onderzoek:	Type onderzoek:	Bureauonderzoek
	Uitvoerder:	Gemeente Koksijde Zeelaan 303, 8670 Koksijde
	Begin- en einddatum van uitvoering:	2 februari 2018 – 12 maart 2019
	Bewaarplaats archief:	Gemeente Koksijde Zeelaan 303, 8670 Koksijde
Locatie	Provincie:	West-Vlaanderen
	Gemeente:	Koksijde
	Deelgemeente:	Koksijde
	Adres:	Karel Vanneckestraat
	Site (of toponiem)	Doornhof
	Bounding Box (Lambertcoördinaten):	Cfr. figuur 2
Topografische kaart	Plan:	Cfr. PvR figuur2
Kadaster	Koksijde, afdeling 3, sectie B, nrs. 111B, 114B2, 114D2, 116D2, 116L, 116M	
	Plan:	Cfr. figuur 2
Grootte projectgebied:	Perceeloppervlakte:	6529 m ²
	Oppervlakte projectgebied:	2147 m ²
Opdrachtgever:	Gemeentebestuur Koksijde Zeelaan 303, 8670 Koksijde	
Aard van de werken:	Verkaveling met wegenis- en rioleringswerken	
Vermoedelijke aanvang van de werken:	Oktober 2019	
Overzichtsplan afgebakende verstoorde zones:	Cfr. Figuur 2	

2.2 Synthese

2.1.1 Archeologische verwachting

Op basis van het assessment zijn volgende elementen bepalend om het archeologisch potentieel in te schatten:

- Het plangebied is gelegen aan/in een oude middeleeuwse getijdenrivier. Aan de oevers van deze rivier ontwikkelden zich de abdij Ten Duinen en de middeleeuwse kerkdorpen (Koksijde, Oostduinkerke, Nieuwpoort, Nieuwe Yde). Op het einde van de middeleeuwen verdween deze geul geleidelijk uit het landschap vanwege dichtslibbing en duinverstuivingen. Het middeleeuwse kerkdorp Koksijde (ca. 500 m westwaarts van het plangebied) lag vermoedelijk op linkeroever, het tracé van de oude Burgweg (nog geen kilometer oostwaarts van het plangebied) langs rechteroever. Het is niet duidelijk of het plangebied zich aan de oever situeert of in het inbraakgebied is gelegen. Dat is uiteraard erg belangrijk voor een goede inschatting in de archeologische verwachting voor middeleeuwse of oudere sites.
- Het 13de-eeuwse kerkdorp Koksijde (kerk gelokaliseerd op het snijpunt van de Helvetialaan en de Zeelaan) bestond vermoedelijk uit een hofstede met bidplaats en verspreide bewoning. In 2017 werden er bij archeologische opgravingen aldaar sporen teruggevonden uit de 12de/13de tot de 17de eeuw. De landindeling (wegen, percelering) en de lage vondstconcentratie wees op een extensief landgebruik in de omgeving van verspreide rurale bewoning, dichtbij de kerk. Het kerkdorp verdween eind 17de-eeuw voorgoed onder het zand.
- Het plangebied situeert zich in de duinen, op de grens met de polders. Uit de historische gegevens is duidelijk dat dit duinzand in het plangebied werd afgezet in de loop van de 17de en 18de eeuw.

Duinverstuivingen kunnen mogelijk middeleeuwse rurale bewoning begraven hebben, waardoor eventuele archeologische resten goed bewaard kunnen zijn.

- Aansluitend ten noordoosten van het plangebied situeren we de hoevegebouwen van het 'Doornhof', een voormalige hoeve van de Duinenabdij. De hoeve dateert minstens uit de eerste helft 17de eeuw, maar is mogelijk ouder. De hoevegebouwen werden afgebroken in de periode 2008-2011. Een deel van de site 'Doornhof', nl. de moestuin/boomgaard, valt binnen de afbakening van het plangebied. Het is niet duidelijk of hier ooit hoevegebouwen hebben gestaan.
- Op de historische kaarten wordt het plangebied voor het overgrote deel als weiland aangeduid, wat de bewaartoestand van eventuele archeologische resten in de bodem verhoogt.
- Deze weiden worden afgebakend door oude land- en waterwegen, vermoedelijk allemaal landschapsrelicten uit de middeleeuwen: de oude zandweg (Koksijdsessteenweg) op de grens van polder en duin aan noordzijde, de Veurnestraat (ook Kwinteweg genoemd) aan westelijke zijde, de Killewaertsstraat (Kerkstraat) aan zuidelijke zijde en een (duin)geleed aan oostelijke zijde. De site 'Doornhof' bevindt zich centraal in dit gebied.
- Aansluitend ten zuiden van het plangebied (langs de Kerkstraat, de vroegere Killewaertstraat) ontwikkelde zich vanaf begin 18de eeuw de huidige dorpskern Koksijde (kerk gebouwd in 1705; nog bestaand 18de-eeuwse afspanning dat dienst deed als gemeentehuis).
- In het noordelijk deel van het plangebied situeren we op basis van 19de-eeuwse kaarten een gebouw, minstens gedateerd vóór ca. 1840.
- Op het traject van de Veurnestraat-Kerkstraat werd in 1886-88 een tramlijn aangelegd. In het zuidelijk deel van het plangebied situeert zich een wisselspoor.
- Op luchtfoto's en kaarten uit de Eerste Wereldoorlog zijn er geen bijzondere elementen in het plangebied te zien. Het plangebied lijkt tijdens WOI op basis van andere gegevens ook geen rol van betekenis te hebben gespeeld.
- Tijdens WOII lijkt in en rondom het plangebied wel enige activiteit van belang geweest te zijn. Tijdens *Operatie Dynamo* verschansten honderden Belgische en Engelse soldaten zich in de wijk Galloper. In en rond Koksijde-Dorp installeerden Britse troepen artilleriebatterijen, waarvan die op het Doornhof één van de belangrijkste was. Koksijde-Dorp kende ook veel beschietingen in deze fase van de oorlog. Net voor hun aftocht vernietigden de Engelsen de batterij op het *Doornhof*. Op WOII-luchtfoto's zijn geen belangrijke elementen zichtbaar.

2.1.2 Afweging voor verder onderzoek

De geplande werken omvatten een verkaveling met bouwloten, parkeerplaatsen, wegenis- en rioleringswerken. De werken zullen gepaard gaan met bodemingrepen die een bedreiging kunnen vormen voor eventueel potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Enerzijds kan op basis van het bureauonderzoek gewezen worden op een reeks indicatieve archeologische waarden voor de late middeleeuwen (rurale bewoning) en de Tweede Wereldoorlog (cfr. artilleriepost op de site 'Doornhof'), maar is onvoldoende informatie om de aan- of afwezigheid van een archeologische site en het eventuele kennispotentieel aan te tonen. Als er archeologisch erfgoed aanwezig is, is er een verhoogde kans dat de sporen en structuren goed bewaard gebleven zijn (cfr. terrein langdurig gebruik als weiland en met duinzand overstoven terrein). Anderzijds kunnen op basis van het bureauonderzoek ook enkele archeologische sites (site 'Doornhof', een gebouw en wisselspoor van tramlijn) aangewezen worden, hoewel ook daar het kennispotentieel onduidelijk is.

Omdat er **onvoldoende gegevens voorhanden** zijn - noch om de aan- of afwezigheid van een archeologische site, noch om het kennispotentieel aan te tonen - is **verder archeologisch vooronderzoek aangewezen** op de zones die bij de werken zullen verstoord worden. Daarbij dient evenwel rekening te worden gehouden met het gegeven dat voor een deel van het plangebied het reliëf behouden wordt en dat een ander deel van het plangebied al eens grondig verstoord werd vanwege een ingrijpende bodemsanering.

2.1.3 Beantwoording van de onderzoeksvragen

Op basis van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen als volgt worden beantwoord:

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend binnen of nabij het plangebied?

Er zijn voor het plangebied voldoende gegevens bekend om de evolutie in het grondgebruik vanaf de 17de eeuw in kaart te brengen. Voor de Romeinse en middeleeuwse periode kunnen we slechts een inschatting maken op basis van indicatieve waarden, hoewel die alsnog beperkt blijven.

- Is er een archeologische site of is er ander archeologisch potentieel?

Er zijn onvoldoende gegevens voorhanden die de aan- of afwezigheid van een archeologische site en het kennispotentieel zouden kunnen aantonen. In het noordelijk deel van het plangebied bevindt zich

een deel van de site 'Doornhof', een hoeve van de Duinenabdij, waarvan de historiek minstens tot begin 17de eeuw opklimt. Historische kaarten wijzen erop dat de moestuin/boomgaard van het Doornhof binnen het plangebied valt. Het is niet bekend of dit grondgebruik ooit anders was en of er gebouwen stonden. De hoevegebouwen maken deel uit van de verkaveling ten oosten van dit plangebied en werden reeds in 2008-2011 afgebroken. Daarnaast situeren we in het noordelijke deel van het plangebied ook nog een gebouw, die we ca. 1840 of ouder kunnen dateren. Dit laatste gebouw situeert zich in de reliëfrijke zone, die niet verstoord zal worden.

In het zuidelijke deel van het plangebied, grenzend aan de Kerkstraat, kunnen mogelijk nog resten worden aangetroffen van de tramlijn uit de 1880-er jaren (wisselspoor aldaar).

Verder is er ook mogelijk archeologisch potentieel voor de periode van de middeleeuwen (rurale bewoning) en de Tweede Wereldoorlog. Voor de Romeinse tijd en de vroege middeleeuwen kan het archeologisch potentieel onvoldoende worden ingeschat.

- Welke verstoringshistoriek kende het terrein? Zijn er indicaties voor een verstoring van eventuele archeologische lagen?

Na WOII lag in het zuidelijk deel van het plangebied een garage met een autowerkplaats. Vanaf 1968 werd dit een brandstofdepot met eerst vijf ondergrondse en daarna 2 bovengrondse tanks. In 2007 werd het aangekocht door de gemeente Koksijde. Er volgde een ingrijpende bodemsanering, waarbij drie van de vijf percelen zo goed als volledig verstoord werden. Deze verstoring is niet gesitueerd op de site 'Doornhof'.

- Zijn er landschappelijke factoren die een invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Jazeker. Het zuidelijke deel van het plangebied is sinds de 17de eeuw – en wellicht al vroeger – als weiland ingekleurd. Het noordelijke deel van het plangebied werd tijdens de 17de-18de eeuw begraven onder duinzand. Dit maakt een goede bewaring voor eventuele archeologische resten uit de middeleeuwen (of ouder) mogelijk.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

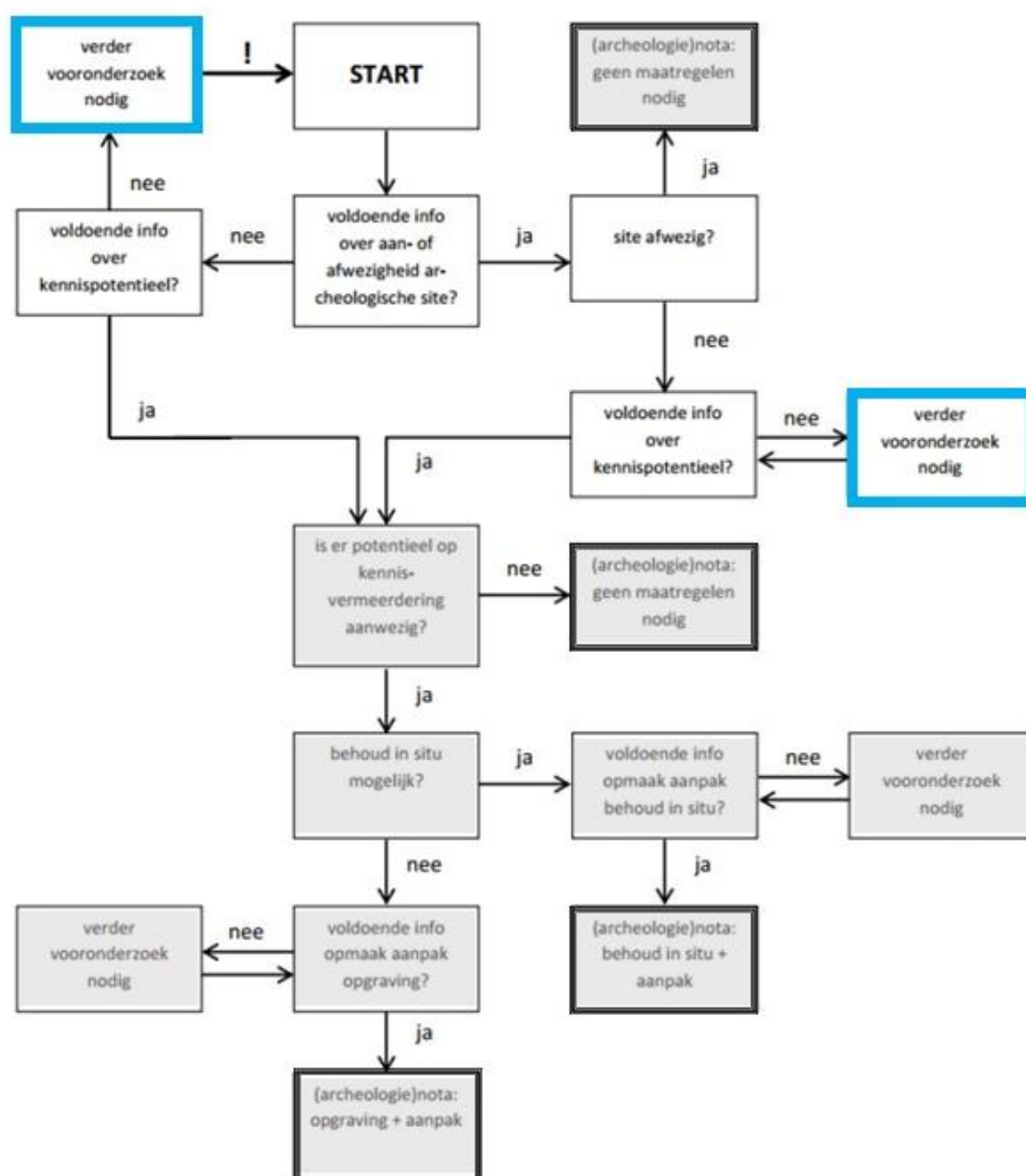
De geplande werken omvatten een verkaveling met bouwloten, parkeerplaatsen, wegenis- en rioleringswerken. De werken zullen gepaard gaan met bodemingrepen van resp. minstens 0.90 m, 0.60 m en 1.5 m. Daardoor kunnen ze een bedreiging vormen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. In het uiterste noorden en westen van het plangebied wordt het reliëf wel behouden.

2.3 Gemotiveerd advies

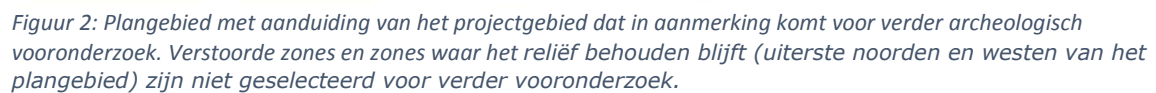
Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek (projectcode: 2019A304) is een eerste inzicht in de archeologische verwachting verworven, maar zijn lang niet voldoende gegevens voorhanden om de aan- of afwezigheid van een archeologische site en het kennispotentieel aan te tonen (fig. 1). Verder vooronderzoek met ingreep in de bodem dient meer informatie te verstrekken.

Er wordt daarom een programma van maatregelen (PvE) opgesteld voor vooronderzoek met ingreep in de bodem, met als doel meer informatie te verzamelen over het kennispotentieel, het potentieel op kennisvermeerdering en de vraag of behoud in situ mogelijk zou zijn. De resultaten uit dit verder vooronderzoek kunnen dan al dan niet nog tot een opgraving leiden.

Het programma van maatregelen richt zich op de zones die bij de werken zullen verstoord worden. Verstoorde zones en zones waar het reliëf behouden blijft (uiterste noorden en westen van het plangebied) zijn niet geselecteerd voor verder vooronderzoek (fig. 2).

Figuur 1: Beslissingsboom voor verder archeologisch onderzoek (uit: Agentschap Onroerend erfgoed 2016, Code van Goede Praktijk versie 2.0). Aangeduid is het reeds gevolgde parcours binnen het dossier [witte tekstvakken] en de fase waarin het dossier zich momenteel bevindt [tekstvak met blauw kader]. Mogelijke eindscenario's zijn gemarkeerd met **vet zwart kader**.

Figuur 2: Plangebied met aanduiding van het projectgebied dat in aanmerking komt voor verder archeologisch vooronderzoek. Verstoorde zones en zones waar het reliëf behouden blijft (uiterste noorden en westen van het plangebied) zijn niet geselecteerd voor verder vooronderzoek.

2.1. Programma van maatregelen met ingreep in de bodem

2.1.1. Vraagstelling en onderzoeksdoelen

De doelstelling van het vooronderzoek met ingreep in de bodem betreft het formuleren van uitspraken omtrent de aan- of afwezigheid van één of meerdere archeologische vindplaatsen en de inschatting van het potentieel op archeologische kennisvermeerdering.

De volgende onderzoeksvragen zijn hierbij van belang:

- Welke zijn de waargenomen bodemhorizonten?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Zijn er archeologische sporen en/of vondstenconcentraties aanwezig binnen de grenzen van het projectgebied en zo ja, wat is de afbakening hiervan in ruimte en tijd?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Op welke diepte(s) bevinden de sporen en structuren zich?
- Zijn er tekenen van erosie?
- Zijn er sporen uit één of meerdere periodes aanwezig?
- Wat is de aard en datering van de aanwezige archeologische sporen?
- Is verder archeologisch onderzoek nodig? Zo ja, welke zones komen in aanmerking voor vervolgonderzoek?

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kon slechts één verstoorde zone worden vastgesteld: de zone waar in 2007 een bodemsanering werd uitgevoerd. Deze zone werd ingrijpend verstoord over een groot areaal.

Het vooronderzoek kan als volledig worden beschouwd als er voldoende informatie is verzameld om:

- een te bekrachtigen nota op te maken die de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende staft.
- een te bekrachtigen nota op te maken die het ontbreken van potentieel op kennisvermeerdering afdoende staft.
- een te bekrachtigen nota op te maken die de mogelijkheid of onmogelijkheid voor een behoud *in situ* staft mits hiervoor een plan van aanpak bijgesloten wordt.

2.1.2. Onderzoeksmethode en -strategie

De keuzes van de methodes voor verder vooronderzoek en het wel/of niet uitvoeren van deze onderzoeken, worden gebaseerd op de volgende vier criteria:

- is het MOGELIJK deze methode toe te passen op dit terrein (ook kosten-batenanalyse)?
- is het NUTTIG deze methode toe te passen op dit terrein?
- is het overdreven SCHADELIJK voor het bodemarchief om de methode toe te passen op het terrein?
- is het NOODZAKELIJK om deze methode toe te passen op dit terrein (ook kosten-batenanalyse)?

In eerste instantie worden de diverse niet- of weinig invasieve methoden, vervolgens de invasieve methoden (= met ingreep in de bodem) voor vooronderzoek afgewogen:

Methode	Nuttig?	motivering
Gespecialiseerd archivalisch onderzoek	nee	In sommige gevallen is bijkomend archivalisch onderzoek nodig om een inzicht te hebben in de archeologische verwachting en de archeologische/historische waarden. De geraadpleegde bronnen, gebruikt tijdens het bureauonderzoek, zijn voldoende gebleken om dit in te schatten. Bijkomend onderzoek is steeds een meerwaarde om WO-relicten te duiden, maar zal in deze casus onvoldoende antwoord bieden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.
Geofysisch onderzoek	nee	Geofysisch onderzoek heeft tot doel om zonder ingreep in de bodem anomalieën, sporen en structuren in kaart te brengen. Bureauonderzoek heeft voldoende sporen in kaart gebracht. Geofysisch onderzoek kan dit beeld verder aanvullen, maar dit onderzoek zal desondanks – gezien de terreinomstandigheden en de kleine textuurverschillen – geen of onvoldoende antwoord bieden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.
veldkartering	nee	Veldkartering is in deze casus, zelfs bij goede terreinomstandigheden, niet aan de orde omdat een deel van het terrein met zand overstoven werd. Begraven archeologische waarden kunnen niet gedetecteerd worden op basis van veldkartering.

Landschappelijk booronderzoek	nee	Deze onderzoeksmethode is erop gericht om meer inzicht te verschaffen in de bodemopbouw en in mindere mate ook in de verstoringsgraad. Dit onderzoek kan in voorliggende casus toegepast worden, maar zal onvoldoende antwoord bieden op de vooropgestelde onderzoeksvragen die vooral meer inzicht moeten verschaffen in de aan- of afwezigheid van een archeologische site.
Landschappelijke profielputten	nee	Deze onderzoeksmethode is erop gericht om meer inzicht te verschaffen in de bodemopbouw en in mindere mate ook in de verstoringsgraad (laat meer gedetailleerd inzicht toe in de bodemontwikkeling dan voorgaande methode). Dit onderzoek kan in voorliggende casus toegepast worden, maar zal onvoldoende antwoord bieden op de vooropgestelde onderzoeksvragen die vooral meer inzicht moeten verschaffen in de aan- of afwezigheid van een archeologische site.
Verkenkend en waarderend archeologisch booronderzoek	nee	Deze onderzoeksmethode heeft als doel eventuele afgedekte vindplaatsen in kaart te brengen, de omvang en de aard van vindplaatsen in te schatten, etc... ; toegepaste onderzoekstechnieken zijn sterk afhankelijk van de vraagstelling en archeologische periode of aard van de sporen. Dit onderzoek kan in voorliggende casus toegepast worden, maar zal onvoldoende antwoord bieden op de vooropgestelde onderzoeksvragen. Bovendien zou ze in deze casus erg tijdrovend zijn.
Proefsleuven en/of proefputten	ja	Een proefsleuvenonderzoek met ingreep in de bodem heeft als doel om op een snelle manier inzicht te verstrekken in de bodemopbouw, de verstoringsgraad, de aard en omvang van vindplaatsen, sporen en structuren. Een archeologische onderzoek met proefsleuven, waarvan de dekingsgraad tussen 10-12.5 % bedraagt, wordt als standaard beschouwd om tot een wetenschappelijk verantwoorde inschatting te kunnen komen. Deze onderzoeksmethode is bijgevolg geschikt om in deze casus toegepast worden.

De onderzoeksdoelen zijn succesvol bereikt wanneer de vooropgestelde onderzoeksvragen en de bijkomende onderzoeksvragen die opgesteld worden naar aanleiding van elk *assessment* zijn beantwoord. Op basis van de bovenstaande afwegingen wordt een archeologisch vervolgonderzoek geadviseerd.

2.1.3. Onderzoekstechnieken

Proefsleuvenonderzoek: techniek en motivatie

De sleuven worden aangelegd volgens de Code van Goede Praktijk hoofdstuk 8.6. Het betreft een site met mogelijk een complexe verticale stratigrafie (geulafzettingen; getijdenwerking) in landelijke context dat gedeeltelijk werd afgedekt met duinzand. De aanlegdiepte van de proefsleuven wordt tijdens het veldwerk bepaald door de veldwerkleider op basis van de vraagstelling en de onderzoeksdoelen. Ook de inplanting van kijkvensters wordt tijdens het veldwerk bepaald door de veldwerkleider. De locatie van kijkvensters staat in functie tot de densiteit en aard van de aanwezige bodemsporen.

De proefsleuven hebben een breedte van 2 m en worden met een noordwest-zuidoost oriëntatie aangelegd, zodat ze de vroegere perceelsgrenzen in elk opzicht schuin doorsnijden. De proefsleuven worden aangelegd in een vast grid. Het betreft parallelle raaien van ononderbroken proefsleuven met een maximale tussenafstand van 15 m ten opzichte van elkaar, gerekend vanuit de centrale lengteas van de sleuven (fig. 3).

Door middel van proefsleuven wordt 10-12.5% van het onderzoeksareaal onderzocht. De oppervlakte van de kijkvensters bedraagt 2,5%. Indien een archeologische site wordt aangetroffen, worden extra proefsleuven en/of kijkvensters gegraven om een afbakening van de site te bekomen. Kijkvensters worden ook gegraven om schijnbaar lege zones te controleren.

De proefsleuven en eventuele kijkvensters worden uitgegraven met een graafmachine met een tandenloze bak. De proefsleuven worden aangelegd op alle archeologische niveaus waarop grondsporen te zien zijn. De teelaarde en eventueel onderliggend verstoorde bodem worden verwijderd.

Figuur 3: Sleuvenplan met indicatieve aanduiding van de sleuven. In dit plan is evenwel geen rekening gehouden met het aantal sleuven, nodig voor een dekingsgraad van 10-12.5%.

2.1.4. Afwijkingen van de Code van Goede Praktijk

De uitvoerders van het proefsleuvenonderzoek dienen te beschikken over specifieke competenties bodemkunde en kartering van lage kustgebieden.

2.1.5. Timing veldwerk

Het onderzoek met ingreep in de bodem op basis van proefsleuven kan meteen van start gaan. De bouwheer dient het terrein vrij te maken van alle obstakels en zal – indien nodig - voorbereidende werken moeten uitvoeren om de nodige obstakels te verwijderen.